

žimo laisvę ir pan. Galbūt, norint atkurti kuo autentiškesnį rytų aukštaičių vestuvių muzikavimo vaizdą, derėjo į talką pasikviesti ir šio krašto dainininkes? Bet tai gal jau būtų buvę per daug sudėtinga. Vis dėlto minėti trūkumai tampa lyg ir nelabai reikšmingais, prisimenant pagrindinį leidinio autorės tikslą – perduoti vos berusenantią vestuvių muzikavimo tradiciją jaunajai kartai.

Norėtusi tikėti, kad leidinys *Tradicinė rytų aukštaičių vestuvių muzika* padės jaunajai kartai ne tik susidomėti senosiomis

savo krašto muzikavimo tradicijomis, bet ir įkvėps norą jas atgaivinti, pritaikyti šio laikmečio vestuvėse. Tokių mokslo taikomųjų leidinių serija neabejotinai turėtų būti nuosekliai tęsiama, pamažu išleidžiant ir kitų regionų – Dzūkijos, Suvalkijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos – tradicinę vestuvių muziką reprezentuojančias knygas. Jose skelbiami pritinkantys tradiciniai muzikos kūriniai, kaip tikisi pirmojo leidinio rengėja, „ir šiandien suteiktų vestuvėms prasingumo, iškilmingumo bei kraštui būdingo kolorito“.

Daiva Račiūnaitė-Vyčiniienė
Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Senoji Lietuva. Paroda Lietuvos nacionaliniame muziejuje 2009 09 17–2009 11 30. Lituanistika užsienio šalių saugyklose 1. Olga Fišman, Birutė Kulnytė, Elvyda Lazauskaitė (sud.). Vilnius, Sankt Peterburgas: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009. 287 p.: iliustr.

Senoji Lietuva. Paroda Lietuvos nacionaliniame muziejuje – tokiu nepretenzingu ir paprastu pavadinimu Lietuvos nacionalinis muziejus ir Rusijos etnografinis muziejus išleido solidų leidinį – parodos katalogą. Eidamas į parodą tikėjaisi kažko ypatingo, tačiau paroda daugelį kartų viršijo mano lūkesčius. Stebino ne tik paroda, bet ir parodos katalogas (tuo metu buvo publikuotas leidinys rusų kalba, netrukus pasirodė ir lietuviškasis variantas). Jį sunkiai galima pavadinti katalogu, tai greičiau solidus albumas, stebinantis ne tik studentą, kultūros darbuotoją, bet ir panašių leidinių mačiusį etnologą. Šis lei-

dinys – puikiausia Nacionalinio muziejaus dovana Lietuvos vardo tūkstantmečio paminėjimo proga.

Rusijos etnografijos muziejuje sukauptas ir saugomas neįkainojamas lietuvių kultūros paveldas: apie 3000 daiktų, daugiau kaip 3000 nuotraukų ir negatyvų, žinomų etnografų ir rinkėjų aprašų, archyvinės medžiagos. Siekdami pristatyti visuomenei šį rinkinį, projekto autoriai išsikėlė sau šiuos uždavinius:

- parodoje ir leidinyje pristatyti vertingiausius kolekcijos eksponatus ir ikonografinę medžiagą su smulkia informacija;
- supažindinti su rinkinio formavimo XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje istorija;
- supažindinti su lietuvių etnografijos rinkinį kaupusių asmenų gyvenimu ir veikla.

Leidinių sudarė Rusijos etnografijos muziejaus darbuotoja Olga Fišman ir Lietuvos nacionaliniam muziejui atstovavusios Birutė Kulnytė ir Elvyda Lazauskaitė.

Parodą organizavo Rusijos Federacijos ir Lietuvos kultūros ministerijos ir Rusijos etnografijos bei Lietuvos nacionalinis muziejai, todėl leidinį pradeda Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos kultūros ministrų Aleksandro Avdejevo ir Remigijaus Vilkaičio bei Rusijos etnografijos muziejaus ir Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorių Vladimiro Grusmano ir Birutės Kulnytės išanginiai žodžiai.

Vienas skyrius skirtas rinkinio istorijai aprašyti. Jame pateikiami duomenys apie katalogo autorius. Po Olgos Fišman ir Natalijos Ivanovskajos parengto įvado eina Olgos Fišman ir Olgos Kondratjevos straipsnis, kuriame pateikiama lietuviškojo rinkinio sudarymo istorija. Rinkinys buvo komplektuojamas ir pildomas keliais etapais. Jo pagrindą sudaro buvusio Vasilijaus Daškovo etnografijos muziejaus lietuviški eksponatai, patekę iš 1867 metais Maskvoje vykusios pirmosios Rusijos imperijos tautų etnografijos parodos, iš Maskvos politechnikos muziejaus. Rinkinys buvo formuojamas pagal tuo metu naujus „mokslinio rinkinio“ formavimo nuostatus: vengiama atsitiktinių, „netipiškų“ eksponatų ir kelti specialūs reikalavimai jų aprašymui (vietinis pavadinimas, duomenys apie jo buvimo vietą, aplinką, paskirtį ir panaudojimą buityje). Ekspوناتus rinko žymūs etnografai, Gamtotyros, antropologijos ir etnografijos mėgėjų draugijos nariai Aleksejus Charuzinas ir Nikolajus Jančiukas, žymus visuomenės ir politikos veikėjas kunigaikštis Vladimiras Čerkaskis, muziejininkas, kolekcininkas ir tyrinėtojas grafas Eustachijus Tiškevičius ir daugelis vietinių bajorų bei valdininkų: kunigaikštis Romualdas Giedraitis, V. Isajevs, N. Krameris, J. Grigorjevas, N. Blau, N. Malininas. Šiuo metu yra išlikę 126 daiktai ir 46 nuotraukos, daugiausia tautinių kostiumų ir pavienių drabužių.

Antrasis rinkinio komplektavimo etapas susiję su 1909–1912 m. vykusiomis ekspedicijomis pagal Rusų muziejaus

Etnografijos skyriaus sudarytą programą. Ją įgyvendindami lietuviškas kolekcijas formavo patyrę tyrinėtojai – Etnografijos skyriaus bendradarbis Aleksandras Seržputovskis ir žymus to meto lituanistas Eduardas Volteris. Pirmasis 1909 m. vykdė ekspedicijas Trakų, Švenčionių apskrityse, kurių metu surinko įvairiapusišką muziejinių eksponatų, nuotraukų ir etnografinių aprašų kolekciją, pasak autorių, atspindinčią tradicinės kultūros visumą. Taip pat paskelbė ir publikacijų. Jo tyrimų geografiją smarkiai praplėtė E. Volteris, išskyręs tris etnologiniu požiūriu skirtingas sritis: Vilniaus (Trakų, Švenčionių, Lydos, Ašmenos ir Vilniaus apskritys) ir Kauno (Novoaleksandrovsko (Zarasų), Ukmergės, Panevėžio, Kauno) gubernijas; Žemaitiją (Šiaulių, Telšių ir Raseinių aps.) ir Suvalkų gubernijos Užnemunės kraštą ir siekęs, kad sukaupta medžiaga atstovautų visiems lietuviams. Jis surinko gausias drabužių, skulptūros, žemės ūkio padargų ir kitoms kultūros sritims atstovaujančias kolekcijas.

Trečiasis kryptingo etnografinės medžiagos komplektavimo etapas, pasak autorių, vyko nuo 1956 iki 1986 metų. Tuo laikotarpiu eksponatų rinkimo darbus lėmė muziejaus rengiamos ekspozicijos temomis „Šiuolaikinis SSSR tautų menas“, „Būsto ir aprangos tradicijos bei aktualijos“ ir „Šiuolaikinės SSSR tautų šventės ir apeigos“. Kita vertus, reikėjo užpildyti XIX–XX a. pradžios tradicinės lietuvių kultūros rinkinio vietovių, temų ir chronologijos spragas. 1964 m. šiame muziejuje buvo surengta laikinoji paroda „Pabaltijo tautos“, o 1972 m. sukurta nuolatinė ekspozicija „Lietuviai. XIX a. pabaiga – XX a. pradžia“, veikusi iki 1995 metų. Aktyviausiai prie rinkinio kaupimo trečiajame etape prisidėjo muziejaus mokslinė sekretorė Zinaida Kalinikova ir mokslinė bendradarbė, vėliau Pabaltijo etnografijos skyriaus vedėja Dina Gorb. Didžiausią dėmesį jos sutelkė į trūkstamų eksponatų – žemės ūkio

padargų, žvejybos rinkinių, gyvulininkystės įnagių, amatininkų įrankių, baldų ir namų apyvokos daiktų komplektavimą. Muziejaus ekspoziciją papildė ir iš privačių asmenų įsigyti eksponatai. Tai Michalinos Glemžaitės drabužių ir audinių bei jų nuotraukų kolekcija, taip pat Peterburgo kolekcininko Nikolajaus Vinogradovo 1915 m. iškeptų figūrinių meduolių bei sausainių kolekcija.

Poskyrį baigia keli priedai. Tai žemėlapis ir paaiškinimai, atspindintys lietuviškų eksponatų geografiją, bei tekstuose ir kataloge vartojamų vietovardžių sąrašas. Šie priedai ženkliai palengvina lietuviškos kolekcijos geografinės aprėpties suvokimą.

Informatyvūs smulkesnes kolekcijos sritis aprašantys straipsniai. Liudmila Korolkova aprašo lietuvių liaudies kultūrą 1867 m. vykusioje Pirmojoje Rusijos etnografijos parodoje. Tarp daugelio Rusijos imperijoje gyvenančių tautų gausiam lankytojų ratui (tarp daugiau kaip 83 000 žmonių buvo sukviesti ir pasaulinio garso mokslininkai) buvo pristatyti Vilniaus, Kauno ir Suvalkų gubernijų lietuviai. Parodoje gausiausia buvo drabužių kolekcija. Taip pat eksponuoti ir tradiciniai buities reikmenys, muzikos instrumentai, dviejų sodybų maketai, gyvenamųjų bei ūkinių trobesių piešiniai ir nuotraukos. Netgi Rusijos imperatoriaus dėmesį patraukusiai kolekcijai eksponatų dovanojo kunigaikščiai Vladimiras Čerkaskis, Romualdas Giedraitis, grafas Eustachijus Tiškevičius, taikos tarpininkas V. Isajevs, Ukmergės karinio dalinio vadas N. Blau ir kiti visuomenės atstovai. Autorė pateikė ir detalius 6 manekenių aprangos aprašus. Deja, ne visi tuomet eksponuoti lietuviški eksponatai pateko į Rusijos etnografijos muziejų – iš 167 saugomi tik 126.

Kitame straipsnyje Aišat Gadžijeva aptaria lietuviškų muzikos instrumentų kolekcijos istoriją ir atribuciją. Kolekciją šiuo metu sudaro 130 daiktų. Lietuviškų muzikos instrumentų fonde yra 4 styginiai ins-

trumentai, dūdmaišis, piemenukų dūdelės, Didžiojo Ketvirtadienio – Didžiojo Šeštadienio laikotarpiu pažnytinius varpus pakeičianti terkšlė, vestuvių kvieslio kvieslė, varpeliai, barškakas, vaikiškas smuikas ir kiti. Pateikiami ir priedai, kuriuose apibūdinami seniausi Daškovo etnografijos muziejaus muzikos instrumentai, pateikiamas ir detalus dingusių eksponatų sąrašas.

Atskiras straipsnis skirtas juostoms. Liudmila Korolkova pateikia juostų iš A. Seržputovskio ir E. Volterio kolekcijų apibūdinimą. Lietuviškas juostų rinkinys, pasak autorės, laikytinas reprezentatyviu, nes jame pristatytos visos juostų audimo technikos.

O. Fišman aprašo lietuvių etnografijos ikonografijos fondo komplektavimo istoriją. Iš 200 000 negatyvų, fotografijų ir skaidrių daugiau kaip 3300 fiksuoja Lietuvos istoriją ir kultūrą nuo XIX a. vidurio iki XX a. dešimtojo dešimtmečio. Seniausia originali fotomedžiaga, litografijos ir piešiniai buvo kaupiami keliais etapais 1860, 1880 ir 1906–1918 metais. Didesnė dalis iš jų išlikę iki šių dienų. Dalis kolekcijos šiame leidinyje publikuojama pirmą kartą ir tapo prieinama plačiajai visuomenei.

Olga Ignatjeva atskirame poskyryje aptaria Rusijos etnografijos muziejaus archyve esančią lietuvių ikonografinę medžiagą. Lietuvių etnologijai svarbus E. Volterio rinkinys. Jame yra nemažai 1910–1915 m. laiškų, kuriuose aptariami etnografinės medžiagos rinkimo klausimai. Publikuojami vertingi suvalkiečių vestuvių oracijų aprašai, tekstas apie krivulę. Vertingi ir A. Seržputovsio 1909 m. aprašai. Gaila, kad leidinyje neskelbiama jų pavyzdžių, o apsiribojama tik prašymo fragmentu ir atskaita.

Atskiro poskyrio ir detalaus Natalijos Ivanovskajos aprašymo sulaukė 1932 m. gauta Iljos Tiumenovo iliustracijų kolekcijos lietuviškoji dalis, kuri (kartu su Baltijos regiono) sudaro 24 saugojimo vienetus, o Vera Nesterova pateikė knygų fondo istorijai, kurios lituanistinė dalis yra palyginti negausi, skirtą publikaciją.

Atskirą skyrių sudaro rinkėjų ir tyrinėtojų personalijoms skirtas skyrelis. Jis apima E. Tiškevičiui, E. Volteriu, E. Gizevijui, I. Končiui, J. Rimšai, J. Žiogui, A. Seržputovskiui, A. Charuzinui, V. Čerkaskiui ir N. Privalovui skirtus rašinius. Kiekviename jų pateikiama trumpa biografija su fotonuotrauka, nurodomos kolekcijos, bibliografija, kai kurių išskirtos ir nuorodos į archyvus ar fotokolekcijas.

Didžiausia knygos dalis skiriama pačiam katalogui. Jis skiriamas į tris dalis: Vasilijaus Daškovo etnografijos muziejaus kolekcijai, Aleksandro Seržputovskio kolekcijai ir Aleksandro Volterio kolekcijai. Tai autentiškos fotonuotraukos ir unikalių eksponatų vaizdai, kurių dauguma skelbiama pirmą kartą. O knygos gale pateikiama 438 pozicijų lietuviškų knygų fondo bibliografija.

Manau, kad tiek rusų, tiek ir lietuvių skaitytojui skirta knyga, be jokių abejonių, nepriekaištingai atliko numatytą misiją ir leidinio sudarytojai įgyvendino iškeltus uždavinius. Leidinys atlieka tiek taikomąją muziejinę-mokslinę, tiek ir pažintinę, šviečiamąją funkcijas. Taigi serijos „Lituanistika užsienio šalių saugyklose“ sudary-

toja Birutė Kulnytė kartu su kitomis projekto koncepcijos autorėmis Olga Fišman ir Elvyda Lazauskaite, jau minėtais leidinio sudarytojais bei parodos organizacinio komiteto nariais Vladimiru Grusmanu, Aleksandru Mirinu, Natalja Prokopjeva ir Žanna Čistiakova, eksponatus parodai restauravę Jelena Frolova-Bagrejeva, Jekaterina Kirilova, Anna Klimovickaja, Jekaterina Loginova, Jelena Tolstych, Vladimiras Volynskij ir jų vadovė Valentina Želtova, fotografai Aleksandras Bermanas, Natalja Sokolova, Kęstutis Stoškus, nuotraukas parinkusios ir skenavusios Katerina Monachova ir Irina Starceva, spaudai parengę Virginija Lapušauskienė, dailininkas Arūnas Prelgauskas, redaktorė Marytė Slušinskaitė, vertėja Regina Čičinskaitė puikiai atliko darbą, atspausdą spaustuveje „Sapnų sala“. Ši puikų sumanymą įgyvendinti leido Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijos ir Kultūros rėmimo fondo parama. Dėkojame jiems ir džiaugiamės vertingu leidiniu, kurį galima įvertinti ne tik kaip reikšmingą etnologijos, muzeologijos, bet ir visos Lietuvos kultūros reiškinių.

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas

Martynas P u r v i n a s, Marija P u r v i n i e n ė. **Mažosios Lietuvos kapinės ir antkapiniai paminklai I.** Kaunas: Technologija, 2010. 464 p.: iliustr.

Martynas Purvinas ir Marija Purvinienė daugiau nei dvidešimt metų tyrinėja Mažosios Lietuvos senąsias kapines, jose buvusius ir iki šių dienų dar išlikusius antkapinius paminklus. Tai bene vieninteliai tyrinėtojai Lietuvoje, nuosekliai užsiiman-

tys Mažosios Lietuvos regiono kultūros paveldo fiksacija, tyrimais ir publikavimu.

Apie Lietuvos kapines ir antkapinius paminklus publikacijų rasime nemažai, tačiau Mažosios Lietuvos kapinėms ir ypač antkapiniams paminklams dėmesio skirta labai nedaug. XX a. 4–5 dešimtmetyje keletas tyrinėtojų atkreipė dėmesį į išraiškingus paminklus – krikštus, kuriuos išsamiau ir aprašė (Galaunė Paulius. 1930. *Lietuvių liaudies menas*. Kaunas: L. U. Hu-

manitarinių mokslų fakultetas, p. 121–123; Buračas Balys. 1933. Mažosios Lietuvos kryžiai, *Mūsų Vilnius* 1: 7; Čerbulėnas Klemensas. 1938. Mažosios Lietuvos antkapiniai paminklai, *Naujoji Romuva* 1–2: 42–44; Alseikaitė-Gimbutienė Marija. 1946. Mažosios Lietuvos antkapiniai paminklai, *Aidai* 7: 108–109). Kitos formos mediniai paminklai, nekalbant jau apie metalinius ir akmeninius, ilgam liko be dėmesio. XX a. 10-ajame dešimtmetyje kraštotyrinę medžiagą apie Klaipėdos krašto antkapinius paminklus paskelbė Albinas Kenešis (Kenešis Albinas. 1992. Reti antkapiniai paminklai, *Vakarai* 1: 62; Mažosios Lietuvos krikštai, *Vakarai* 2: 60–62). Apie metalinius šio krašto kryžius ir čia dirbusius kalvius rašė Antanas Stravinskas (Stravinskas Antanas. 1995. Klaipėdiškiai kalviai ir jų pagaminti paminklai, Vėlius B. ir kt. (red.). *Lietuvininkų kraštas*: 494–518. Kaunas: Literae universitatis; Stravinskas Antanas. 1995. Metalas plastikos Klaipėdos krašto paminkluose, *Liaudies kultūra* 6: 46–49). Ir tik M. ir M. Purvinams pradėjus tyrinėti šį kraštą, padaugėjo publikacijų apie Mažosios Lietuvos kapines ir antkapinius paminklus. Nuo 1988 m. jie (kartu ir atskirai) paskelbė per 70 publikacijų apie šio krašto kultūrinį paveldą. Vienas svarbiausių ir reikšmingiausių jų publikacijų bruožų yra teksto dokumentavimas pačių autorių surinkta unikalia šio krašto medžiaga. Pagaliau daugiamečiai jų tyrimai vainikuojami solidžios apimties (464 puslapių) monografija. Tai tik pirmoji knyga – autoriai užsibrėžę parengti dar kelias monografijas šia tema.

Monografiją sudaro pratarmė, įvadas, šešios dėstymo dalys, išvados, priedai, šaltinių ir publikacijų sąrašas, geografinė rodyklė, santraukos anglų ir vokiečių kalbomis bei gausios iliustracijos.

Pirmąją dalį „Mažosios Lietuvos kapinės“ galima pavadinti įvadine apibendrinančiąja visos monografijos dalimi. Ją sudaro penki poskyriai. Pirmiausia apžvel-

giami šaltiniai ir publikacijos, toliau pristatomi regiono kultūrinės raidos bruožai. Trečiajame poskyryje apžvelgiama kapinių įkūrimo regione istorija, trumpai paminiamos skirtingų konfesijų kapinės, daugiau vietos skiriama krikščioniškosioms kapinėms, taip pat išskiriamos miestų ir kaimų kapinės, atskirai aptariamos karių kapinės. Ketvirtajame poskyryje aptariamas tradicinių kapinių planavimas ir įrangos elementai: tvoros ir vartai, želdiniai, pastatai ūkinėms reikmėms. Paskutiniajame poskyryje apžvelgiama kapinių padėtis po 1944 m., paliečiama ir ypač skaudi bei aktuali šiandien kapinių vandalizmo problema, kurią vaizdžiai iliustruoja poskyrio fotografijos.

Antroji dalis „Antkapiniai paminklai ir kiti kapinių įrangos elementai“ skirta antkapinių paminklų (medinių kryžių ir krikštų, metalinių kaltinių ir lietinių kryžių, akmeninių ir betoninių kryžių) ir kitų įrangos elementų (kapų aptvarų, apvadų) bendriesiems ir specifiniams bruožams apibūdinti. Atitinkamai paminklų rūšims ir elementams skirti poskyriai: „Šeimos kapų aptvarai“; „Kapų aptvarai“; „Mediniai antkapiniai kryžiai ir krikštai“; „Metaliniai kaltiniai antkapiniai kryžiai“; „Metaliniai lietiniai antkapiniai kryžiai“; „Akmeniniai antkapiniai paminklai“; „Betoniniai antkapiniai paminklai“; „Įrašai apie palaidotuosius“; „Kiti kapinių įrangos elementai“. Ši dalis yra toliau pateikiamų išsamių ir labai detalių atskirų kapinių tyrimų preambulė.

M. ir M. Purvinai, monografijoje užsibrėžę atskleisti Mažosios Lietuvos kapinių paveldo bruožus, nuosekliai tai daro. Jie yra ištyrę visą Mažosios Lietuvos regioną, tačiau į vieną knygą medžiagos sudėti neįmanoma, todėl buvo pasirinktas labai logiškas ir motyvuotas sprendimas – aptarti kapines tam tikruose ruožuose. Autoriai, siekdami išryškinti kapinių savitumus, pasirinko skirtingų rajonų vietas. Toks pasirinkimas yra vienas iš mono-

grafijos privalumų, jau pirmojoje knygoje atskleidžiantis šio regiono savitumus ir, svarbiausia, paminklų ir jų elementų įvairovę. Tad į šią pirmąją knygą sutilpo Smalininkų-Baltupėnų, Lauksargių-Piktupėnų, Rusnės-Minijos ruožai, kurių aptarimas ir sudaro po atskirą skyrių (3, 4 ir 5 skyriai). Kiekviena iš šių dalių prasideda ruožo charakteristika: detalai nusakomas tyrimų plotas, aptariama istorinių sąlygų specifika. Kiekvienoje dalyje pristatomos visos tame ruože esančios kapinės. Iš viso knygoje aptiriamos 66 kapinės ir įspūdingas skaičius objektų – 3500. Atitinkamų ruožų kapinės ir jų elementai aptariami laikantis tokios pačios struktūros kaip buvo aptariami šio regiono paminklų ir įrangos elementų bruožai antrojoje dalyje. Pažymėtina, kad autoriai pateikia tikslius skirtingų objektų matmenis, aprašo jų detales, dekorą. Daugelis šių objektų tyrimų metu rasti jau gerokai apirę ar buvo rastos tik jų detalės (kurių dabar greičiausiai ir nebėra), todėl autorių padarytos fotografijos, piešiniai ir aprašai yra neįkainojamos vertės informacija. Ši milžinišką darbą galima pavadinti totaline vieno regiono kapinių inventORIZACIJA.

Paskutinėje dalyje ir išvadose autoriai apibendrina pateiktą tyrimą, sugretina Smalininkų, Lauksargių ir Rusnės apylinkėse tirtų senųjų kapinių bei jų įrangos savitus bruožus, jų lokalius bei regioninius savitumus, pabrėžia retesnius ir būdingesnius momentus.

Mano nuomone, labai vertingi monografijos priedai, sudarantys nemažą leidinio dalį (75 p.). 1–3 prieduose pateikiami antkapinių paminklų įrašai, suregistruoti pagal aptariamųjų ruožų kapines. Tai svarbi medžiaga kalbos, gyventojų mentaliteto istorijos tyrimams. Ketvirtajame priede pateikiamos šešios išsamios statistinės lentelės. Trijose jų suregistruoti antkapinių metalinių kaltinių kryžių variantai, matmenys, radimvietė, mirties data,

gamintojo ženklas, nurodomas ir kryžiaus formos variantas bei atitinkamo varianto aptiktų kryžių skaičius. Panašūs duomenys pateikiami ir kitose trijose lentelėse apie lietinius kryžius, tik dar nurodomos papildomos puošmenos. Lentelės sudarytos atskirų ruožų antkapiniams kryžiams (po dvi kiekvienam ruožui). Tai, mano manymu, irgi labai vertinga medžiaga. Kiek trikdė didelis kryžių variantų skaičius ir tai, kad daugeliu atvejų surasta tik po vieną tam tikro varianto kryžių. Kita vertus, tai pateisinama, nes autoriai siekė ne tik kuo tiksliau suregistruoti ir aprašyti išlikusius paminklus (kai kuriuos atkūrė tik iš fragmentų), bet ir parodyti paminklų įvairovę. Todėl ateityje, kai bus parengtos kitos šio veikalo knygos, pristatančios kitų ruožų kapines, siūlyčiau autoriams parengti konceptualesnę, labiau apibendrintą, ne tokią smulkmenišką klasifikaciją.

Svarbu tai, kad XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje autorių fiksuota kapinių padėtis iš esmės skyrėsi nuo buvusios prieš Antarajį pasaulinį karą. Po 1944 m. buvo pagrobta ir sunaikinta didžioji dalis kapinių įrangos, mediniai paminklai sudūlėjo, metaliniai išgrobstyti, labai nukentėjo įrašai, leidžiantys datuoti paminklus. Visos šios aplinkybės vertė M. ir M. Purvinus taikyti jų pačių parengtus naujus Mažosios Lietuvos regiono kapinių paveldo tyrimo metodus, t. y. buvo apsiimta nuosekliai fiksuoti visas liekanas senosiose kapinėse. Tai leido iš įvairiose vietose aptiktų fragmentų hipotetiškai rekonstruoti buvusią padėtį. Be to, sistemingas ir detalus senųjų kapinių liekanų tyrimas, kai buvo fiksuojamos visos liekanos – net ir nuolaužos, fragmentai, pėdsakai ir pan., – leido surinkti vertingos informacijos apie buvusius kapinių įrangos elementus. Ši informacija yra unikali, nes laikui bėgant ir šių liekanų nebeliks. Todėl autorių pasiryžimas užfiksuoti tuos apnykusius paminklus, netgi jų liekanas,

yra vertas pagarbos, o jų surinkta medžiaga turi neįkainojamą mokslinę vertę.

Kruopštus ir atidus kiekvieno objekto, net jų liekanų fiksavimas leido autoriams sulyginti atskirų objektų rūšių matmenis, aptikti tapačius ar panašius dirbinius ir klasifikuoti juos pagal dydį. Remdamiesi šiais duomenimis, tyrėjai sugretino skirtingų vietovių kapinių įrangos elementus, nustatė lokalius savitumus bei visam regionui būdingus bruožus. Pavyzdžiui, autoriai nustatė, kad krikštai buvo paplitę tik Rusnės-Minijos ruože (p. 305). Iki šiol apie krikštus rašyta kaip apie paminklus, būdingus visai Mažajai Lietuvai, nesistengiant tiksliau nustatyti jų paplitimo arealo. Be to, Purvinai atskleidė ir kitą krikštadirbystės (beje, tai autorių vartojamas terminas, manau, tiksliai apibūdinantis šio regiono medinių paminklų dirbimo savitumą) bruožą – tai krikštų apskardinimą. Iki šiol

joks kitas autorius šios detalės nebuvo pastebėjęs. Svarbu ir tai, kad mokslininkų atlikta detali fiksacija leido jiems datuoti krikštadirbystės amato gyvavimą. Jų pateiktais duomenimis, šis amatas Nemuno deltoje gyvavo iki pat Antrojo pasaulinio karo (1944 m.) – vėlesnių datuotų krikštų jie jau nebeaptiko (p. 307).

Sukaupta didžiulė tyrimo duomenų bazė (nuotraukos, piešiniai, architektūriniai apmatavimai bei aprašai) leido ir ateityje leis autoriams tiksliau apibūdinti viso regiono kapinių paveldo savitumus. Knyga, gausiai iliustruota spalvotomis ir nespalvotomis nuotraukomis bei piešiniais (per 250 iliustracijų), suteikia daug naujų žinių apie Mažosios Lietuvos regiono kapinių paveldo ypatybes. Tikėsimės, kad netrukus sulauksime tęsinio – autorių parengtų kitų šios temos monografijų, nagrinėjančių į pirmąją knygą nepatekusių vietovių kapines.

Skaidrė Urbonienė
Lietuvos istorijos institutas